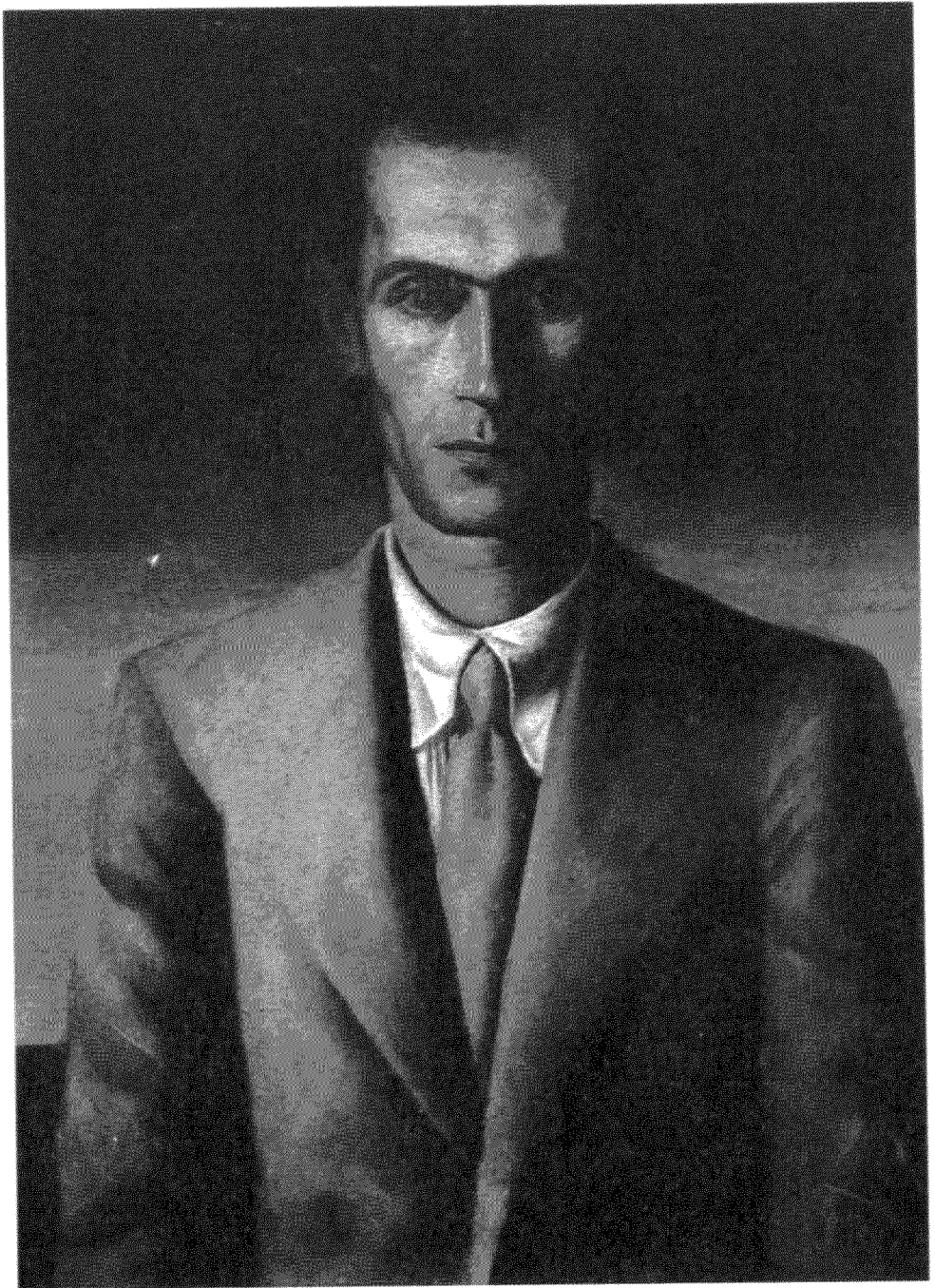

Carlo Portinari, Το πορτρέτο του Carlos Drummond de Andrade, 1936

Carlos Drummond de Andrade (1902-1987): ένας μεγάλος βραζιλιάνος ποιητής

Ο Carlos Drummond de Andrade, που θεωρείται ο μεγαλύτερος βραζιλιάνος ποιητής του εικοστού αιώνα, με μια αρκετά σημαντική απήχηση στις χώρες ιδίως της Λατινικής Αμερικής, αλλά και στις Ηνωμένες Πολιτείες και όλο και περισσότερο στην Ευρώπη, κατάφερε να ολοκληρώσει, οφείλουμε να το επισημάνουμε, στην πολύχρονη ζωή του, ένα πολύ πλούσιο, σύνθετο και πολυεπίπεδο έργο, που αποτελείται από ένα μεγάλο αριθμό συλλογών ποίησης κυρίως, αλλά και διηγημάτων, χρονικών και άρθρων. Γεννήθηκε το 1902, στη μικρή πόλη Ιταμπέρα των Μίνας Ζεράις, όπου άρχισε τις σπουδές του, που συνέχισε κι ολοκλήρωσε στο Μπέλο Οριζόντε αρχικά και ύστερα στο Ρίο ντε Τζανέιρο¹. Εκεί εγκαταστάθηκε το 1934 και συνέχισε να εργάζεται ως δημόσιος υπάλληλος², ενώ παράλληλα είχε ήδη αρχίσει να δημοσιεύει άρθρα και χρονικά σε διάφορες εφημερίδες³ και περιοδικά, δραστηριότητα που δεν εγκατέλειψε μέχρι σχεδόν το τέλος της ζωής του.

Το 1930, δημοσίευσε την πρώτη συλλογή του, *Alguma poesia* (Μία ποίηση), που προκάλεσε διάφορες πολεμικές και αντιτιθέμενες και αντικρουόμενες κριτικές και αποτελεί ένα είδος κορύφωσης του βραζιλιάνικου μοντερνισμού των χρόνων του 1920, αλλά συγχρόνως και ένα ξεπέρασμά του προς καινούργιες κατευθύνσεις, που δεν διαψεύδει, όμως, αλλά επιβεβαιώνει, με τον τρόπο της, τις βασικές αρχές του μοντερνισμού. Η συλλογή αυτή θεωρήθηκε, και θεωρείται και σήμερα, από τους ιστορικούς και κριτικούς της λογοτεχνίας, ως η αφετηρία και η αρχή της λεγόμενης «δεύτερης φάσης» του βραζιλιάνικου μοντερνισμού.

Στη δεκαετία του 1930, συνέχισε να δημοσιεύει την ποίησή του, πλουτίζοντας την έκφρασή του, με ένα συνεχή πειραματισμό πάνω στη στρωματογραφία της γλώσσας και στις συντακτικές δομές της. Κάθε συλλογή του πρόσθετε και μια καινούργια διάσταση στο πολυσήμαντο έργο του: έτσι από τη συλλογή του *Sentimento do mundo* (Αίσθημα του κόσμου), 1940 και μετά, κυρίως με την περίφημη συλλογή του *A rosa do povo* (Το ρόδο του λαού), 1945, σημειώνεται μια βαθμιαία κοινωνικοποίηση της γραφής του. Πράγματι, από τα θέματα της μοναξιάς, της απομόνωσης και της αυτο-ειρωνείας περνάει σε πιο σύνθετους θεματικούς πυρήνες, που σχετίζονται με τον αριστερό προβληματισμό και προσανατολισμό του, εκείνα τα χρόνια⁴. Οφείλουμε να υπογραμμίσουμε, εδώ, ότι αυτή η ιστορική περίοδος συμπίπτει με την επιβολή του φασιστικού τύπου νέου κράτους (*estado novo*) του Γκετούλιο Βάργκας και το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Σημαδεύεται, μάλιστα, από την έμμεση –αλλά

Ο Αντρέας Παγουλάτος είναι ποιητής και δοκιμιογράφος.

ουσιαστική-κριτική αντιπαράθεση στο καταπιεστικό αυτό καθεστώς, καθώς και στον πόλεμο –που τον αντιμετωπίζουν σαν ένα σύνθετο και ολοκληρωτικό σύστημα εξόντωσης των λαϊκών κυρίως στρωμάτων– αρκετών ποιητών, πεζογράφων, καλλιτεχνών και διανοουμένων, αλλά και από μια βαθμιαία ριζοσπαστικοποίηση των ιδεών τους. Στα ποιήματα που γράφει και δημοσιεύει τότε ο Carlos Drummond de Andrade, φαίνεται ότι μεγαλώνει όλο και περισσότερο η επιθυμία του για επικοινωνία με τους άλλους ανθρώπους (με τη συλλογικότητα), που, μέχρι τότε, του φαίνονταν απόμακροι και δυσπρόσιτοι και αυτό χωρίς καθόλου να παγιδεύεται στην εύκολη, επιφανειακή και σχηματική ρητορικότητα της συννηθισμένης στρατευμένης ποίησης, εκείνης της εποχής. Αρχίζει, μάλλον, όπως γράφει και ο ίδιος, να: «συλλογίζεται την τεράστια πραγματικότητα», ανάμεσα σε σιωπηλούς συντρόφους, που, όμως, κι αυτοί: «τρέφουν μεγάλες ελπίδες».

Στην επόμενη περίοδο, που αρχίζει ιδίως με τη συλλογή του *Claro enigma* (Φωτεινό αίνιγμα), 1951, και φθάνει μέχρι το *Lisão de coisas* (Μάθημα των πραγμάτων), 1962, η ποίησή του γίνεται όλο και πιο στοχαστική⁵, με φανερές ορισμένες ιδιαίτερου χαρακτήρα μεταφυσικές διαστάσεις, ενώ, παράλληλα, εξακολουθεί να αντλεί, σε κάποιο, τουλάχιστον, βαθμό, τα θέματά της από την απλή, φαινομενικά, καθημερινή πραγματικότητα και συνεχίζει τον τόσο γόνιμο και προδρομικό πειραματισμό του με τη γλώσσα και τις «βαθιές δομές» της, αφομοιώνοντας, σε μια δεύτερη φάση, με τον τρόπο του, τις πρωτοποριακές καινούργιες ιδέες και αισθητικές, που εκφράζουν κινήματα ή τάσεις, όπως αυτό της λεγόμενης «συγκεκριμένης ποίησης», αλλά και κάποια άλλα ακόμα, στη μεταπολεμική Βραζιλία του σχεδιασμού και της πραγματοποίησης από μια ομάδα αρχιτεκτόνων και πολεοδόμων της Μπραζιλία, πόλης-πρωτεύουσας, της παγκόσμιας επιτυχίας της μπόσα-νόβα και της πολιτικής έκρηξης του τέλους των χρόνων του 1950 και των αρχών της δεκαετίας του 1960.

Ιδιαίτερα στη συλλογή του *Claro enigma* (Φωτεινό αίνιγμα), 1951, συναντάμε ορισμένα πολύ σημαντικά μεταφυσικής έμπνευσης ποιήματα –ορισμένοι τα χαρακτήρισαν μάλιστα «υπαρξιστικά» και άλλοι, λανθασμένα, πιστεύω, ακόμη και «μηδενιστικά», ενώ, από την άποψη της κατασκευής και της μορφής τους, φαίνεται ότι ακολουθεί σ' αυτά πιο παραδοσιακούς «δρόμους» γραφής. Σημειώνουμε, πάντως, ότι ένα από τα πιο σχολιασμένα ποιήματά του, που γι' αυτό έχουν προταθεί οι πιο διαφορετικοί –ακόμη και τελείως αντιθετικοί και αντικρουόμενοι– τρόποι ανάλυσης, το περίφημο *A Máquina do Mundo* (Η Μηχανή του Κόσμου), συνοψίζει, μοναδικά, τις υποβλητικές ενοραματικές και διαισθητικές σταθερές της ποιητικής του Carlos Drummond de Andrade, εκείνη την περίοδο.

Είναι, πάντως, με τις δύο επόμενες συλλογές του, πιστεύω, που ο πειραματισμός αυτός φέρνει τα πιο ουσιαστικά, αλλά και εντελώς προσωπικά και, από αισθητική άποψη, πολύ «προχωρημένα» και ταυτόχρονα αρκετά απτά, κατανοητά, ελκυστικά και γοητευτικά αποτελέσματα: *Boitempo* (Boϊδοχρόνος), 1968, κυρίως, αλλά και *As impurezas do branco* (1973). Ακολούθησαν οι σημαντικές συλλογές του: *A paixão medida*, 1980, *Corpo* (Σώμα), 1984, και *Amar se aprende amando* (Μαθαίνεις την αγάπη αγαπώντας), 1985.

Μετά από το θάνατό του, το 1987, εκδόθηκε το πολύ τολμηρό ποιητικό βιβλίο του, *O amor natural* (Ο φυσικός έρωτας), που ξάφνιασε τους ιστορικούς και τους κριτικούς της ποίησης, όπως και πολλούς από τους αναγνώστες του έργου του, με τις έντονα αισθησιακές καταγραφές του σαρκικού ιδίως έρωτα και τον ανεπάντεχα νεανικό του τόνο και, ως

ένα είδος στοχαστικού αποχαιρέτισμού στη ζωή και στους ανθρώπους, η συλλογή του *Farewell* (1992).

Στη διάρκεια της ζωής του, δεν έπαψε να δημοσιεύει διηγήματα και κυρίως χρονικά. Το 1951, εξέδωσε τα διηγήματά του σ' ένα βιβλίο με τίτλο *Contos de Aprendiz*, ενώ αργετιά είναι τα βιβλία που συγκεντρώνουν τα χρονικά του. Ανάμεσά τους, πιστεύω, ότι ξεχωρίζουν: *Confissões de Minas* (Εξομολογήσεις από τις Μίνας), 1944, *Cadeira de Balanço* (Κοινωνική Πολυθρόνα), 1966, *Uma Pedra no Meio do Caminho - Biografia de um Poema* (Μία Πέτρα στη Μέση του Δρόμου - Βιογραφία ενός Ποήματος), 1967, *Caminhos de João Brandão* (Δρόμοι του João Brandão), 1970, *Os Dias Lindos* (Οι Ομορφες Μέρες), 1977. Δημοσίευσε επίσης μια σειρά από μεταφράσεις γνωστών λογοτεχνικών έργων του Φρανσουά Μοριάκ, του Ονορέ ντε Μπαλζάκ, του Μαρσέλ Προυστ, του Μολιέρου, του Κνουτ Χάμσουν, του Φεντερίκο Γκαρθία Λόρχα κ.ά.

Σημειώσεις

1. Σημειώνουμε, εδώ, το παράδοξο γεγονός πως, ενώ είχε σπουδάσει τη φαρμακευτική επιστήμη και είχε ολοκληρώσει τις σπουδές του, το 1925, δίδαξε, για μερικά χρόνια, στο Νοτιο-Αμερικανικό Γυμνάσιο, στην Ιταμπιρά, πριν να διοριστεί ως δημόσιος υπάλληλος, τα μαθήματα της πορτογαλικής γλώσσας και της γεωγραφίας.

2. Στην πραγματικότητα, είχε αρχίσει να εργάζεται ως δημόσιος υπάλληλος από το 1929.

3. Από τα μέσα, κιόλας, της δεκαετίας του 1920, είχε αρχίσει να συνεργάζεται με διάφορες εφημερίδες και περιοδικά.

4. Είναι πολύ ενδεικτικό το γεγονός ότι, το 1945, μετά από πρόσκληση του γνωστού ηγέτη του Κομμουνιστικού Κόμματος της Βραζιλίας, Λονίς Κάρλος Πρέστες, δέχθηκε να εργαστεί ως συνεκδοτής της κομμουνιστικής εφημερίδας *Λαϊκό Βήμα*.

5. Στη συλλογή του *Claro enigma* (Καθαρό αίνιγμα), 1951, υπάρχουν, μάλιστα, ορισμένα σχεδόν μεταφυσικής έμπνευσης ποιήματα, ενώ, από την άποψη της κατασκευής και της μορφής, ακολουθεί πιο παραδοσιακούς «δρόμους».